

دارالفنون

حقوق فائزہ بنت محمد علی

حقوق، سیاسیات، اقتصادیات

ایک آبرہ برائے اولاد

مذہب جات :

مرحوم سید ہاشم بک

قسم حقوقی :

[یوسف صبا]		ژوری
[مرحوم سید ہاشم بک]		وحدت قضا
		محاکم شرعیہ نیک عدلیہ نظارتہ ربطی حقندہ مجلس
[مرحوم سید ہاشم بک]		میعونات عدلیہ انجمنی مضطہبی
[مصطفی رشید]		مواد حقوقیہ حبس ایلمہ تضییق

قسم اقتصادی :

امور ادارہ ایلمہ استاقتیق آرد سندہ کی مناسبات [دو قنور اوژن وور تسبور غہر]

استانبول - مطبعہ عامرہ

۱۳۳۳-۱۳۳۶

قسم اقتصادى

احصائيات

امور اداريه ايله استاتستيق آره سنده كى مناسبات

هان بالعموم دولتر، حيات اجتماعيه ايله امور اداريه نك ارقام ايله غير قابل ايضاح اولان و آز جوق مهم بولنان شعباتنك ثمره فعاليتنى عددآ افاده اتمك ايجون چالیشان مؤسسهره مالكدرلر. استاتستيق دائره لرى تسميه اولنان مؤسسات مذكوره نك كافه سى صوك عصر ظرفنده وجوده كلندر. بو قیل مؤسسهرلر بعدالتأسيس الفاسنك هيچ بر طرفه واقع اولمامسندن آكلاشيلوركه ايفايته كلرى خدمات، يعنى تنظيم اولنان استاتستيقلر مذكور مؤسساتك لزوم و اهميتنى كافى درجه ده اثبات ايلشدر. حكومت عثمانيه نك اساساً موجود اولان بو قیل مؤسسائه علاوه دائره صدارته بر استاتستيق مديريت عموميه سى تأسيس وتشكيل اتمك اوزره بولوندينى بو صيراده استاتستيق امور اداريه دولته ايفايته ديكي رول حقنده بعض ايضاحات اعطاسى فائده دن خالى اولماسه كر كدر.

۱

استاتستيق دائره لرینك ديكر دوائر حكومه قارشى اولان وضعيتلرى نقطه نظرندن ايكي طرز موجوددر: بوخصوصه بعض حكومات، مركزيت اصولنى بعضيلرى ده عدم مركزيت اصولنى ترجيح ايلشدر. هرايى طرزدن نه برى، نه ده ديكرى تماماً قبول اولونميه رق متوسط بر طرز اختيار اولنمى دخى بالطبع واقعدر. مركزيت اصولنى قبول ايدن دولترده كافه دوائر عائد معلومات احصائيه امكان مادي بولوندينى نسبتده استاتستيق دائره مركزيه سنجه جمع وجدوللرينه اداره مذكوره جه تنظيم و معلومات لازمه ديكر دوائر و مقامات طرفدن جمع ايدلمش اولدينى تقديرده - هيچ اولمزه

جدوللر استاتستىق دائره سنجه تلفيق اولنورلر. عدم مركزيت اصولنى قبول ايدن دولتلرده ايسه مختلف دوائر آيرى آيرى استاتستىق شعبه لرینه مالكددرلر و مذكور شعبه لر طائد اولدقلى دائره نك استاتستىقلىيله دوغرىدن دوغرى به اشتغال ايدرلر. آنجق عدم مركزيت اصولى مرعى اولان مالكدده دى، عمومى ماهيتى حائز اولان و هيچ بر دائره نى خصوصى صورتده علاقه دار ائمه ين فقط هيئت عموميه سى اعتباريله بالعموم دوائر و يا خود بر قاچه مفيد اولان استاتستىقلىر ايجون (نفوس، تولدات و وفات عموميه استاتستىقلىرى بوجه دندر) على الاكثر بر مركز استاتستىق شعبه سى موجوددر. امور احصائيه نك انكشافى اكثر دوللى تدرىجاً مركزيت اصولى جهته سوق ايلدى. يالكز فرانسه، انگلتره و جاهر متفقده استاتستىق امورينك مركزى نقلتى آلان دوائر خصوصيه نك عهده سنده بولنور. استاتستىق امورنده الك صيقى بر مركزيت اصولنى تطبيق ايدن دولتلر، اسقاندېناويا حكومتلىيله مجارستاندر. آلمانيا، اوستريا و ايتالياده دى اولدقجه صيقى بر مركزيت اصولى قبول اولمشدر.

مركزيت اصولنك قبوله الك مهم سائق، مساعى احصائيه نك بر ماهيت خصوصيه علميه و فنيه نى حائز بولمى اعتباريله ان بر صورتده ايفا اولملىرى استاتستىق خصوصيه معلومات نظريه و عمليه به مالك و متخصص مأمورين و مستخدمينك وجودينه وابسته اولدينى و استاتستىق مأمول اولان قائده نك آنجق بو صورتله تماماً آلده ايديله بيله جكى قاعيددر.

آنجق صرف استاتستىق خصوصيله اشتغال ايدن بر دائره، متخصص و مذكور امورده الوريشلى مأمور بوله بياير. حالبوكه عدم مركزيت يعنى خصوصى استاتستىق شعباتى اصولى استاتستىق امورينك مأمور ايجون از چوق ايكنجه درجه ده بروظيفه مئابه سنده قالمسى انتاج ايدر. و بناء عليه متخصص يتشديرلمسى غير ممكن قيلار. بوسيدن دولانى مذكور اصول دائره سنده استاتستىقه مركزيت اصولنده اولدينى درجه ده دقت و اهمام اولمى مأمول دكلدر.

بوندن بشقه، استاتستىقلىر عین مرکزده جمى، عمليات مختلفه احصائيه نك توحيدى و ميخانيكى بر شكله افراغى امكانى دى حاصل ايلر. بو صورتله حكومتك مصارفى تنزل ايدم جكى كى استاتستىق اساساتى احضار ايدن اشخاص و مقاماتك وظائفى دى تناقص ايلر.

نهایت مرکزیت اصولنک فوایدی، الیوم تعداد و حساب ایشلرنده استعمال اولنان
 فنی وسائط معاونه و میخانیکیه ک کشفی ایله مهم صورتنده تزیاید ایله مشدر. بوقیل وسائطی
 فضله مقدارده مبیاعه ایتمک آنجق دائمی صورتنده و واسع مقیاسده استاتستیک ایشلریله
 اشتغال ایدن بردارنه ایچون ممکن اولابیلیر. حالبوکه وسائط مذکوره الیوم استاتستیک
 دائره لرینه شایان حیرت فائده لر تأمین ایلکده در. بوقیل وسائط جمله سندن اوله رق،
 ضرب و تقسیم آلنلری و بالخاصه الکتریک ایله متحرک جمع، تقریق و تعداد ماکنه لری
 ذکر اولته بیلیر. بوماکنه لری ای بر صورتنده استعمال ایدلکلری تقدیرده تعداد اموری
 تهوین و بوخصوصده صرف اولنان وقت ایله مصارفی دخی مهم برنستده تنقیص ایدرلر.
 بالاده بر تفصیل تعداد اولنان اسبابدن دولایی حکومت سنیه دخی ممالک اجنیه ده
 اجرا ایدیلن تجارتدن حصه آلارق استاتستیک امورنده مرکزیت اصولنی تطبیقه قرار
 ویرمش و بناءً عایه استاتستیک مدیریت همومیه سنی بر نظارته دکل فقط دوغریدن دوغری به
 مقام صدارته ربط ایلشدر.

بعض مملکتلرده حکومت عائد استاتستیک دواژندن ماعدا ولایتلره بعض شهرلرده،
 کندی امور اداره لری ایچون تأسیس ایدلش استاتستیک دواژری واردر. بو دائره لر
 بر طرفدن حکومتجه امر اولنان دیگر طرفدن کندی تشبثلریله امور محلیه به مأمورولان
 عملیات احصائیله اشتغال ایدرلر. فقط بویولده وجوده کتیرلش نام بر تشکیلات آنجق
 محدود بر قاج مملکتده موجوددر، که بو میانه آلمانیا دخی داخلدر. فی الحقیقه
 استاتستیک دواژر محلیه سی تشکیلاتی شمدی به قدر یالکز آلمانیا ده و روسیه ده اکمال
 اولنشدر. آلمانیا ده، بیکی متجاوز مأمور استخدام ایدن ایمراطورلق استاتستیک
 دائره سندن ماعدا همان بالعموم حکومت متحده ده دخی آیریجه استاتستیک دواژری
 موجوددر. بوندن ماعدا همان تقریباً قرق بویوک شهرده دخی عملی استاتستیک
 شعباتی تأسیس اولنشدر. مذکور دواژرک کافه سی مسلکدن یتیشش متخصص
 استاتستیقچیلر طرفندن اداره اولنورلر. علی العموم واسع مقیاسده استاتستیک تشکیلاتی
 یاپایلمک ایچون مسلکدن یتیشش متخصص استاتستیقچیلرک وجودی لابددر. بوقیل
 مأمورلرک فقدانندن دولایی در که انکلترده بلدییه استاتستیک دائره لری موجود اولدینی
 کبی، فرانسه ده دخی یالکز پاریس شهری بویولده بر مؤسسه به مالکدر. بلدییه استاتستیک

تشکیلاتی مکمل بر شکه افرای ایتک خصوصنده آلمانیا به اک زیاده تقرب ایدن دولت ایتالیا در روسیه ده ولایات استاتستیک تشکیلاتی موجود در. اشو محلی استاتستیک دائره لری یالکز بر نظارت امورینک استاتستیک لری طومقله مکلف اولان استاتستیک شعبه لرندن قریق ایتک لازمدر. محلی استاتستیک اداره لری استاتستیک دائره شموله داخل اولان بتون مواد ایله اشتغال ایتدکری جهته یالکز بر نظارته عائد امور احصائیه ایله مشغول اولان دوائر مرکزیه استاتستیک دائره لرندن ماهیت اعتباریله ده فرقلیدر لر محلی استاتستیک دائره لریله دائره مرکزیه بینده تقسیم وظائف کیفیتیه شبهه سر دائمی بر تماس و مخابره طریقله تنظیم وقرر ایتدیر ملک لازمدر.

صوک سئلرده بعض ولایات عثمانیه ده محلی استاتستیک اداره لری تشکیل ایدلش اولسنه کوره بونلرله در دست تشکیل اولان استاتستیک اداره عمومیه سی بینده کی مناسباتک بوکا مشایه بر طرزده تنظیمی لازمدر.

۲

استاتستیک دائره لری نک وظائفی اوج قسمدن عبارتدر : اولاً تدقیقات احصائیه نک احضاری ، ثانیاً تدقیقات احصائیه نک تطبیق (فورموله لرلرک املاسی) ، ثالثاً جدوللرک تنظیمی .

تدقیقات احصائیه نک احضاری عملیاتی ، شبهه سر یالکز حکومتلر طرفندن احتیاجه کوره اصدار اولنه جق اوامرله توفیقاً اجرا اولنور . بناءً علیه تدقیقات احصائیه نک احضاری خصوصنده استاتستیک دائره مرکزیه سنک حکومت قارشو وظیفه سی حکومت تدقیقات احصائیه عائد تکلیفات اجرایی صورتیه معاونت ایتک وتشکیلات خصوصنده مطالعاتی بیلدیرمکدر بوقیل تکلیفات وقت وزماتیه اجرا ایتک بر استاتستیک دائره سی مدیرینک باشلیجه وظائفندن برنی تشکیل ایلر. استاتستیک مدیری ایلریده لازم اولسی اغلب احتمال اولان استاتستیک لرک اوکجه دن وقتیه احضار اولنلرینه اهتمام ایتک مجبوریتنددر . زیرا بو جهت وقتیه امال اولنوبده بالاخره معین بر مسئله ده بعض استاتستیک لر لزوم کوردلرکی زمان بونلرک همان احضار و تنظیمی امر ایدیلرک اولورسه ، آرتق وقت کچمش اولاجقندن مطلوب استاتستیک لری قیشدیرمک وبناءً علیه بونلردن استفاده

ایتمک ممکن اولاماز. فی الحقیقه متخصص استاتستیکچیلره مالک اولمیان دواژدن بضرلرینک و قبیله احضار اولماش و بناء علیه آله ایدلمسی غیر قابل بعض استاتستیکلره لزوم کورنجه مختلف ولایات، الویه و اسخ حکومت محلیه نه معین سؤالنامه لر کوندر و ب بونلرک صورت املا لرینی تعیین ایتمک سزین معین وقیصه بر مدت ظرفنده املا سی امر ایتمک کی ظاهرآ بسیط بر چاره یه توسل صافدالکند بولونقلری واقعدر. بو صورتله، استاتستیکلری و قبیله و علمی بر صورتده احضار ایتمک اساساً وظائفی جمله سندن اولان بر دائره نك مذکور وظائفک عدم ایفاسندن متولد مسئولیتی کندی مادوننده بولان حکومت محلیه تحمیل ایلمسی، ارسال اولان سؤالنامه لرک قبا طاسلاق بر تخمینه مستنداً و استحضارات لازمه اجرا اولتمک سزین املا اولونقلرینی انتساج ایدر. بو شرائط دائره سنده الیه ایدیلرک نمراتک ایسه ده ایدیتده هر درلو قیمت علمیه دن عاری عد اولنمی ایجاب ایلر. زیرا جف القلم استاتستیک ارقامی طویلانه میه جفی بدیدر.

استاتستیک دائره لرینک ایکنجی وظیفه سی تشکیل ایله بن تدقیقات احصائییه نك تطبیق کیفیت هیچ بر زمان یالکز دواژ مذکور معرفتله اجرا اولنمایوب ایشک نوعه و درجه اهمیتته کوره بعض دواژک غیرنه و حتی اکثریا بوتون ملتک همت کوسترمه نه متوقعدر. بو بالطبع کرک معاونته مراجعت ایدیلان دواژه کرک افراده بر کلفت تحمیل ایدر. فی الحقیقه بو قیل کلفتلر اختیار اولتمک سزین استاتستیک وجوده کتیرمک غیر قابلدر. استاتستیک دائره لرینک کرک دواته، کرک علم و عرفان عالنه خدمت ایده بیلمسی ایچون سائر دواژک خدمت و معاونت دائمه ده بولنمی الزمدر. بناء علیه یکی تشکیل ایدن استاتستیک مدیریت عمومیه نك یقین بر زمانده مطالبی قارشوسنده بولنه جق اولان بالعموم دواژک رؤسای بو نقطه یی لطفاً خاطر دن چیقارماسونلر و امین اولسونلرک، مدیریت عمومیه مطالبی دائماً ممکن مرتبه تحدید و تقصیر ایتمک صوک درجه غیرت ایده جکدر. بالخاصه حرب حاضر انساننده بک چوق مأمورینک تحت سلاحده بولوندی بی بر صبراده، دواژ دواتک بویوک مقیاسده همتلر ایله وجوده کله بیله جک تدقیقات احصائییه دن صرف نظر اولنه رق نسبتاً آز زحمتله حصوله کله بیله جک استاتستیکلره اکثفا اولنه جقدر.

اک بسیط استاتستیکلر، تالی استاتستیکلر (sekundar) درکه، بونلر استاتستیکدن بشقه برغایه کوزه نیله رک اولجه طویلانمش اولان قیودادن نقل صورتیه وجوده کتیریلرلر.

اشیو قیودادن ارقام استاتستیکیه نث نقلی یا قیودات مذکورده بی وقیله اجرا ایدن دائره طرفندن استاتستیک مدیریت عمومیه سنج و بریله جک تعلیماته توفیقاً و یا خودده مذکور قیودات بر مدت ایچون کندی امریه تودیع اولنق صورتیله دوغریدن دوغری به استاتستیک مدیریت عمومیه سی طرفندن اجرا اولنور . حقارنده اساساً قیودات حسابیه طوتلیسی لازم ککن بالعموم مواد بوزمریه داخلدر . مثلاً : مالیه ، رسومات و تکالیف استاتستیکلری ، دوائر مختلفه امور اداره لرینه عائد استاتستیکلر ، اشخاص قبول ایدن بالجمله مؤسسات (خسته خانه ، حبسخانه ، دارالمعززه الخ) استاتستیکلری .

بویوک کفترلر محل قالمق سزین استاتستیک تنظیمنه مدار اوله جق قیوداتی آلدیه ایتک ایچون دیگر بر طریق ده امور اداره ده لازم ککن مختلف جدوللرک تنظیمی حیثنده بونلرک استاتستیک خصوصاته الیریشلی بر طرزده ترتیب اولنمیدر . مثلاً ، تولدات ، وفیات ، نقل مکان و الخ کبی وقوعاتی دوغریدن دوغری به دفاتره دکل ، فقط آیری آیری ورقلره قید ایتک بوباید بویوک فوایدی جامعدر . زیرا مذکور ورقلر دائره عائدیه لرینه کندیلرندن بکله نیلن خدمتی ایفا ایتدکن صوکر ا موقت بر زمان ایچون استاتستیک دائره مرکزیه سنه ترک اولنیه ییلرلر . مذکور ورقلرک ده ا بدایتدن چفت نسخه اوله رق تنظیمی دخی ممکندر . مختلف و برکولرک تعیینی و یا مأ کولات توزیمی مقصدیه ترتیب اولنان سؤالناملرک بالا خره برای تعداد استاتستیک دائره مرکزیه سنه تودیع اولنمی سایه سنده بر درجه به قدر بر تحریر قوس معامله سنک برنی طوته بیلجک نتایج مهمه آلدیه ایتک بیلر موفقیته حاصل اولمشدر . بو اصول احتمال که ممالک عثمانیه ده دخی قوس مقدارینک تقریباً تعییننه خدمت ایلر و دوغریدن دوغری به و منتظم بر صورتله اجرایی ده ا خیلی زمانه متوقف اولان تحریر قوس امر مهمنک برنی طوتار . بو کبی احوالده علم و خبرلرده ایراد اولنان سؤالر اکثریا صرف استاتستیک منافعه خدمت ایتک مقصدیه توسیع اولنور .

بالخاصه تولدات و وفیات و ازدواج و ورقلری بوقیل توسیعامک ساحه تطبیقی تشکیل ایلر . فی الحقیقه مذکور ورقلر قانوناً ایراد اولنمی ایجاب ایتمین بر طاقم سؤالری احتوا ایدر که بونلرک جوابلری علم نفوسک اک مهم معلوماتی تشکیل ایلر .

استاتستیک ایچون اک سربست ساحه مساعی تدقیقات ابتدائی (primär) اصولی کشاد ایدر . بو اصول صرف استاتستیک خصوصاتی ایچون استعمال ایدیه جک

خصوصی سؤال ورقه لرله طوبلانمىدن عبارتدر . نفوس ، مسلك و صنعت و محصولات زراعيه استاتستیکلری ایله تحریر نفوس معاملاتنده اولدینی کبی معین و محدود بر زمانده پاییلان تدقیقات احصائیة آنیه ، كرك ، زراعت و معادن استاتستیکلری تنظیمنده واقع اولدینی کبی معین و محدود بر زمانده دكل ، اوزون و متبادی زمانلرده اجرا قلنان تدقیقات احصائیة متبادیه هپ بو میانه داخلدر .

تدقیقات ابتدائیة ، كرك بو سایهده طوبلانيله بيله جك معلوماتك وسعت و ثروتی كرك دپویمان معامله سنك سهواتی اعتباريله استاتستیک غایه سنی تشکیل ایلر . آنجق بو اصول ، تدقیقات تالیه اصولنه نسبتله تعداد اولنه جق ورقه لك طبع ، ارسال ، توزیع و تکرار جمعی کیفاتندن دولانی فضله مصرفی انتاج ایلدیکی کبی ، كرك حكومتجه كركه اهالیجه فضله همت كوسترلمسنة وابسته در . مثال اولق اوزره آلمانیهده بر تحریر نفوس معامله سنده بهر یوز بیک نفوس ایچون بش یوز تعداد و تحریر مأموری استخدام اولوندینی ، معلمرك و یوكسك صنفلر طلبه سنك تعداد و تحریر معامله سنده اشتراكلی تأمین ایتك اوزره مكتملرك بر یاخود ایکی کون تعطیل ایلدیکی و تعداد و تحریر مأمورلرینك قسم اعظمی فخریاً خدمت ایللرینه رغماً یالكز تعداد مصارفك میلونلره بالغ اولدینی كوستریله بیایر . سالف الذکر اسبابدن دولانی ممالك عثمانیهده تدقیقات ابتدائیة اصولی اوزره استاتستیک تنظیمی کیفیتك شمذیلك آرزوق تأخیری و تدقیقات تالیه اصولنك ترجیحی ایجاب ایلر .

تدقیقات ابتدائیة اصولی اوزره استاتستیک تنظیمی تقدیرنده سؤال ورقه لری سرعت و سهولتله اطرافلی معلومات اعطا ایده جك صورتده ترتیب اولنه بیلور . بو سؤال ورقه لرینك حسن تنظیمی اوزون برمدت تجربه و ملکیه محتاج اولدینی بوراده قید و ذکر ایدم . املا اولنان سؤالنامه لر بونلرك جمعنه مأمور اولان دائره طرفندن تدقیق ایدلكدن صـوكره ممكن مرتبه سرعتله استاتستیک دائره مركزیه سنده ارسال اولونمالیدرلر .

سؤالنامه لرده طلب اولنان معلوماتك ویركو مسائلهده ویا ضابطه تحقیقاتنده و یاخود سائر بو قیل خلقك ضررینه اولان خصوصاتده استعمال اولنمی احتمالی اهالنك ایراد اولنان سؤاللره طوغر و جواب ویرمه لری نهلكه سنی تولید ایلدیکی جهتله

آلانیادہ سوال ورقہ لرینک جمع ، تعداد و تنظیمی ایہ اشتغال ایدن بالعموم مأمورین و دوائر مذکور ورقہ لردہ مندرج اسماء حقدہ قطعی برکتومیت محافظہ ایملری اصول اتخاذ اولنشددر . مأمورین و دوائر مذکورہ سوال ورقہ لرندن استخراج ایدہ جملگی شخصی معلوماتی نہ حیات رسمیه ونہ حیات خصوصیه لرنده هیچ بروجہلہ استعمال ایدہ مزلر . فردلر استانتیق نظر لرنده بر عددن بشقہ هیچ بر معنای مفید و کدرلر . بوسیدن طولانی پولیس مرکز لریہ نفوس دائرہ لرینک اللرنندن کچن طولایر لاش سوال ورقہ لرندن بالاستفادہ نفوس دفتر لری تنظیم و یا خود موجود نفوس دفتر لری تصحیح ایملری دخی ممنوعدر . اشبو مقررات مر دفعہ تحریر نفوسہ مباشرت اولنزدن اول اعلان اولنور . سوال ورقہ لرینک اہالی طرفندن صورت صحیحہ املاسی مقصدی تأمین خصوصندہ بوقرارک مهم دخلی واردر . بناءً علیہ عمالیہ بر تحریر نفوس اجرا ایدہ یکی تقدیردہ حکومت سنیہ جہ دخی بو طرزہ بر قرار اتخاذی فائدہ دن خالی اولسہ کرکدر .

استانتیق لک احضار و تطبیق معاملاتہ بر نظر عطف ایتدکن صوکر استانتیق دوائر لک اوچہی واک واسع وظیفہ سنہ یعنی جدول لک تنظیمی کیفیتہ کلیورز . آنجق بو جہت صرف استانتیق دائرہ مرکزہ سنہ عائد اولوب دیگر دوائر دولت بونکہ اشتغال ایتدکری جہتلہ مقالہ مرکز حدودی خارجندہ قالیر . زیرا بومقالہ مزیدہ تعقیب ایتدیکمز مقصد ، یکی تشکیل اولتان مدیریت عمومیه نک خارج ایہ اولاجق مناسباتہ نظر دخی جلب و مدیریت مذکورہ نک فعالیتی سائر دوائر دولتجہ ایفا اولنہ حق معاونتہ نہ درجہ لردہ تابع و مربوط بولوندیغی ارادہ ایتدکن عبارت ایدی . بناءً علیہ یکی استانتیق مدیریت عمومیه سنک ، بو بابہ علاقدار اولان بالعموم دوائر سائرہ نزدندہ مظهر حسن قبول و سهولت اولسی ، شایان تمیزدر .

دوقتور

مترجمی

اوزونہ وورسبورغدر

امین مسیر

